

KILLYÉNI ANDRÁS

ÉLETRAJZI FOSZLÁNYOK: GSPANN KÁROLY TESTNEVELŐ

■ A dualizmus korának neves testnevelő tanára és vadásza volt, ennek ellenére Gspann Károly munkásságáról kevés információ áll rendelkezésre. Életének kutatását nehezíti, hogy kortársa volt az azonos nevű kolozsvári orvos, Gspann Károly (1865–1938) is.

A testnevelő tanár Gspann Károly (Kolozsvár, 1869. október 29. – Torda, 1938. április 8.) családja Hollandiából származott, nagyapja kolozsvári sebész, aki az 1850-es évek közepén a kolozsvári Orvos-Sebész Tanintézet kari jegyzője volt. Gyermekkoráról és iskoláiról kevés adat maradt fenn. Az 1885/86-os tanévtől kezdődően a kolozsvári tanítóképző diákja, tanítói vizsgáját 1889 nyarán tette le.¹

A Nemzeti Torna Egylet által működtetett 44. tornatanítói tanfolyamot végezte (valószínűleg 1893-ban tett záróvizsgát). 1896. február 29-én Kolozsváron feleségül vette Tokody Erzsébetet, kitől négy gyermeke született: Adél, Gábor, Mária és Erzsébet.

Gspann Károlyt az 1891/92-es tanévvel kezdődően alkalmazták tanítóként a Schütz-féle római katolikus fiú és leány elemi iskolában, ahol az első és a második fiúosztályoknak tanította a vallás és az ének kivételével az összes tantárgyat, illetve az intézetben minden diák számára ő tartotta a tornaórákat. Emellett 1893 októberében a Kolozs megyei tanítótestület jegyzőjévé választották.

Az 1893/94-es tanévtől Gspannt testnevelő tanárként alkalmazták a Római Katolikus Főgimnáziumban,² emellett pedig tovább tanított a katolikus elemi iskolában is. Kolozsváron elsőként a Római Katolikus Gimnázium döntött saját tornaterem felépítéséről 1892-ben az intézet főtanhatósága rendelete alapján, így testnevelő tanárként tanította heti két órában az intézet összes osztályát – ez akkoriban igen ritka volt, hiszen a testgyakorlatokat összevont osztályoknak oktatták, ami nagy létszámot jelentett minimális játéklehetőséggel.

Gspann Károly testnevelő

Gspann viszont kisebb létszámmal dolgozva minden korosztállyal, nagyobb hangsúlyt fektetett az egyéni jellegű torna-, illetve atlétikagyakorlatokra, valamint a játékokra is. Az általa felkészített tornacsapat részt vett az 1894. szeptember 22-én rendezett kolozsvári kerületi tornaversenyen,³ majd az 1895-ös nagyváradai iskolaközi vetélkedőn is, ahol Walton Géza és Boga Pál nyújtón, illetve korláton nyertek bronzérmeket, így ők az első iskolaközi vetélkedők első jegyzett érmesei az iskolának.

Az 1895/96-os tanév kezdetén a Római Katolikus Gimnázium volt az egyetlen kolozsvári tanintézet, amely saját tornateremben saját testnevelő tanárt alkalmazott. A többi kolozsvári gimnázium (Református és Unitárius Főgimnáziumok, a polgári fiúiskola, illetve a tanítóképző) diákjai a város tornatermébe jártak testnevelésőrára, ahol a Torna és Vívó Egylet által alkalmazott tornatanár, Albert

Károly tanított. Amikor 1895. szeptember 30-án Albert tragikus hirtelenséggel elhunyt, helyére Gspann Károlyt javasolták és választották meg.

A megoldás nem bizonyult viszont kielégítőnek semmilyen szempontból. Már Albert idejében gondot jelentett, hogy egy tornatanító öt tanintézet diákjait tanítsa – ez az emberfeletti munka okozta Albert egészségének gyors romlását és korai halálát. Nem meglepő, hogy az 1895/96-os tanév végére Gspann Károly egészsége is megromlott, az oktatás pedig szünetelt.⁴

Gspann végül két évig bírta ezt a megerőltető munkát, 1897 novemberében pedig, saját kérésére, áthelyezték Rózsahegyre (Ružomberok, ma Szlovákia) a katolikus főgimnáziumba.⁵ Itt minden feltétele adott volt, hogy a testnevelés és sport terén a legmagasabb szinten dolgozhasson: szakszerűen felszerelt tornaterem és játszótér, valamint osztályonként történő tanítás. Gspann pedig élt a lehetőséggel: „A siker osztatlan része Gspann Károly tornatanárt illeti, aki rövid, pár hónapi működésével egész új irányt adott az ifjúságnak a tornázásban. Tapintatos modorával s rendkívüli ügyességével annyira megkedveltette a tanulókkal a testgyakorlás minden nemét, hogy azok most rajongó szeretettel csüngenek tanárukon, s ezt igazolta azon szünni nem akaró éljenzés, melyben a felvonulás után őt részesítették.”⁶

Már az első itt töltött évben meghatározó egyénisége lett a gimnáziumnak. Nemcsak testnevelésórákat tartott, de tanított szépírást, emellett versenyekre is felkészítette az iskolai válogatottat. Az 1897/98-as tanév végén 250 diákkal tartott dísztorna-bemutatót, a legjobb 27 diákkal pedig részt vett a szatmári országos kerületi tornaversenyen is, ahol győztek a katonai gyakorlatok csapatversenyében, illetve a vasbotokkal végzett torna csapatversenyében, amely akkora sikert aratott a szatmári közönség körében, hogy hosszas visszatapsolás után a csapat ismét bemutatta a gyakorlatot. Hasonlóan sikeresen szerepelt az intézet csapata az 1901-es budapesti országos tornaversenyen is: futásban, rúdászásban és kötélmászásban is sikerült győzni.

Gspann híres vadász volt, s rendszeresen közölt vadászati témájú tárcákat különböző szaklapokban. Az 1898-ban a *Vadászlap* hasábjain megjelent írása⁷ arra vall, hogy kiforrott, tapasztalt vadász, aki a felvidéki vadászterületeket kiválóan ismerte.

A következő, 1901/1902-es tanévben Gspann Károly a beregszászi M. Kir. Állami Főgimnázium tanára lett.⁸ A beregszászi sajtó örömmel számolt be a hírről. „A jövő tanévre főgymnásiumunknál is hozta már a hiv. közlöny egy változásnak hírét. Ugyanis Jánosi László itteni helyettes és Gspann Károly rózsahegy-i főgymn., rendes tornatanítók kölcsönösen áthelyeztettek. Gspann Károlyban egy minden tekintetben képzett, gyakorlott tornamester kap intézetünk, mint kiváló vívómeszter pedig szolgálatára lehet a vívást tanulni és gyakorolni óhajtó helyb. intelligens fiatalságnak, s a helyb. vadásztestület is egy kitűnő jó vadászt nyer benne. Ugyanazért áthelyezésén csak örvendhetünk.”⁹

Nemcsak a tanintézet előljárósa, de a szülők, illetve a beregszászi sportélet rajongói számára is minőségi változást jelentett Gspann érkezése, akinek sikerült nagyon hamar olyan szintre emelni a középiskolás sportéletet, amelyet akkoriban a fővároson kívül csak néhány nagyobb monarchiabeli városban létezett. Már az 1902/1903-as tanévben a főgimnázium csapata 32 diákkal vett részt a lőcsei kerületi tornaversenyen, az igazgató pedig hálás szavakkal köszönte meg Gspannak az elvégzett munkát. „A tornaverseny alkalmával tanulóink úgy a csoportos, mint az egyéni versenyekben derekasan megállották helyüket, s ügyességük mellett különösen fegyelmezett voltak és általában tanúsított jó magaviseletükkel tünnek fel. Mindez intézetünk kiváló tornatanárát Gspann Károlyt dicséri...”¹⁰

A beregszászi sajtó is részletes tudósítást közölt a lőcsei kerületi tornaversenyéről, hangsúlyozva a helyi főgimnázium tornászcsapatának kiváló eredményeit, kiemelve a korláton bemutatott gyakorlatokat. Összesítésben Felvidék (vagy ahogy

akkor nevezték, Felső-Magyarország) összes iskolája közül az összetettben ötödik helyen végeztek, megnyerve a súlylökés, illetve a labdajátékok vetélkedőit. „A legnagyobb érdeklődés központja a mi tanulóink korlátsapata volt, mely ügyes mutatóványaival bámulatra ragadta nemcsak a közönséget, hanem magukat a más intézetbeli versenytársakat is, úgy hogy a közönség hangos közkívánságára a beregszásziaknak meg kellett ismételnük a korláton mutatóványaikat.”¹¹

A verseny után a csapat jutalomkiránduláson vett részt a Magas-Tátrában, majd a Beregszászra hazatérő csapatot hölgyek csoportja várta, akik megbecsülésük jeléül virágokat tűztek minden sportoló mellkasára,¹² Gspann Károlynak pedig díszes virágcsokorral köszönték meg az odaadó munkát. A nagy meglepetés csak ezután várta az intézet tornatanárát: Mortenson Ede, a lőcsei kir. katolikus főgimnázium testnevelő tanára, a verseny egyik főszervezője levelet küldött kollégájának, melyben külön gratulált „ama gyönyörű, szép siker alkalmából, melyet derék, fegyelmezett ifjúságával elért, s mely iránt egész Lőcse közönsége osztatlan elismeréssel adózik”.¹³

A győztesek között szerepelt a későbbi olimpiai bronzérmes Kóczán Mór is, aki az 1902/1903-as tanévben a beregszászi állami főgimnázium VII. osztályos diákja volt, és ezen a versenyen hívta fel a figyelmet hihetetlen tehetségére – amint azt Millisits Máté művészettörténész által közölt naplórészlet is igazolta. „A gimnázium VII. és VIII. osztályát Beregszászon végeztem, a testvérbátyám, Kóczán Aladár tanár volt, és így az én oktatásomról bőségesen gondoskodott, s ennek következtében jól kifejlődtem. – Innen vittek el bennünket Lőcsére, ahol a diákok részére rendezett versenyen a súlydobásban jó eredményt értem el, aminek híre Pestre is eljutott, és az érettségi vizsga utáni szünidőben Pestről két fiatalember látogatott meg szülőfalumban, Kocson, akik a Budapesti Torna Club tagjai voltak, és felkértek, hogy lépjek be az ő klubjukba, és az ő színeikben járjak a versenyekre.”¹⁴ Kóczán a magyar atlétika dobószámainak egyik legnagyobb alakja legnagyobb sikerét gerelyhajításban érte el 1912-ben, amikor a Stockholmban rendezett olimpián 55,5 méteres dobással a harmadik helyen végzett. Ez volt a magyar gerelyhajítás első olimpiai érme.

Gspann Károlyra felfigyelt Beregszász sportért rajongó közössége, diákjai pedig hálásan köszönték meg azt az óriási munkát, amelyet kifejtett elsősorban a lőcsei siker érdekében. A harmincas éveik közepén járó Gspann a kiválóan képzett fiatal magyar testnevelők közé tartozott, kinek neve akkoriban országos szinten ismert volt. Semmiképp sem volt túlzás az a portré, melyet a *Bereg* hasábjain közöltek az 1902/1903-as tanév végén rendezett intézeti tornaverseny után. „Gspann Károly tornatanárt, az ünnepély lelkes vezetőjét, ki Magyarország egyik legjobb torna tanárának van elismerve, s ki mindenik helyen, hol tanított, dicsőséggel állta meg helyét, a közönség igazán csodálta, a versenyek végével pedig a növendékek vállakra emelve aposztrofálták. Az eredmény s az a nyugodtság, mellyel e gyakorlatokat vezette, mindenkit meggyőzhetett, hogy ő városunknak a nagy versenyeken még sok dicsőséget fog szerezni.”¹⁵

Az 1904/1905-ös tanévben országos tornaversenyt rendeztek a fővárosban, melyre a beregszászi Állami Főgimnázium csapatát is nevezték. A negyven részt vevő diák számára önmagában a budapesti kirándulás is óriási élményt jelentett, ám a csapat a versenyek során is szépen helytállt, számos díjat nyerve korláton csapatban, rúdugrásban, rúdmászásban, a füleslabda versenyében, illetve a tornászcsapat a buzogány gyakorlatában. Az elnyert öt oklevél és tizenhárom érem mellett a csapat torna gyakorlatai is kiválóra sikerültek. „Különösen tetszett a budapesti közönségnek a buzogány gyakorlat, úgy, hogy a szép produkciót szűnni nem akaró tapsal honorálták.”¹⁶

Gspann Károly a következő két tanévben is lelkesen dolgozott, minden intézeti évkönyvben fellelhető, hogy az intézet igazgatója hálásan beszél arról a buzgalomról, mellyel Gspann tanított, értékelve különösen magas szakképzettségét.

Gspann Károly feleségével és négy gyermekükkel (1905 körül)

1906 őszén Gspann súlyosan megbetegedett, így az 1906/1907-es tanévben alig tanított, Telman Gyula tornatanár helyettesítette. A tanév végén, nem kis meglepetésre, Gspann kérte áthelyezését Tordára az állami főgimnáziumhoz.¹⁷

Gspann tordai működéséről igen kevés információ áll rendelkezésre. A tordai gimnáziumban is nagy népszerűségnek örvendett diákjai körében. „Már külső megjelenése is az első pillanatra elárulta a nemes lelkű, bátor, egyenes embert, a diákok atyját és jó barátját, aki minden alkalommal az ifjúság lelkes védelmezője tudott lenni, ha arra szükség volt.”¹⁸

Életének ebben az időszakában hódolt a vadászatnak, emellett pedig Erdély egyik leghíresebb vadászkutya-tenyésztőjeként tartották számon mind a Monarchia, mind a trianoni békediktátumot követő erdélyi vadászkörökben. Ekkoriban szakcikkei jelentek például a *Vadász-lap*¹⁹ illetve a *Vadász Újság*²⁰ hasábjain. „Drótszőrű foxterrierjei épp olyan híresek voltak, mint az általa nevelt Setterek vagy más vadászkutyák, örvendhetett az, aki egy-egy ilyen kutyahez hozzájuthatott”²¹ – jegyezték fel róla.

Az első világháború kitérését követően a középiskolákba bevezették a kötelező katonai gyakorlatokat, a tordai állami gimnáziumban ez a feladat Gspannra hárult, „aki a legnagyobb ügybuzgalommal hajtotta végre és valósította meg a nagyv. Honv. Min. ur által megállapított keretekben az ifjúság katonai kiképzését.”²²

A impériumváltást követően számos, a tordai magyar közösséget érintő eseményen vállalt szerepet. Egy 1929-ben rendezett kiállításon neve megjelenik a festőművészek között mint régi, elismert festőművész, alkotásait „nemes ízlés és kiforrott műízlés jellemzi”.²³ A tordai magyar Iparosegylet ötvenéves jubileumi rendezvényén számos sportbemutatót rendezett, ahol mind a lány, mind a fiú tanítványai fényes sikert arattak. Hasonlóan pozitív véleményről számolt be a saj-

tó, amikor Gspann által felkészített női tornászcsapat fellépett az 1932-es tordai magyar napok keretében.²⁴

Nyugdíjba vonulásáról nincs adat. 1938-ban bekövetkezett halálakor az erdélyi vadásztársak búcsúztatták. „Erdőn-mezőn mindenütt lüktet az élet, hasadó rügyek, új életek hirdetik mindenütt a Feltámadást. És ebben a nagy készülődésben szomorúan, fájoan halljuk a hírt, hogy Virágvasárnapján Tordán egy új sírra hullottak a könnyek és a virágok. A természet egyik leghívebb szerelmese tért meg örök pihenőre. Nemes szíve, mely a legkisebb bogárnak is örvendeni tudott, talán már nem bírta mindazt a szépet, amivel annyi tavaszon csordultig telt. És most itt állunk mi, transzilván vadászok, hogy elszomorodott szívvel búcsúzzunk tőle. Hogy ki volt Gspann Károly, azt minden vadász tudja, aki csak ismerte: példakép. Nemcsak az iskolában nevelt, hanem hatalmas elméleti és gyakorlati tudását szívesen adta annak a vadászgenerációnak, akinek az a szerencse jutott osztályrészlül, hogy az ő oldala mellett tanulhatta meg, hogy mi az a szó nemesebb értelmében vett vadásznak lenni.”²⁵

■ JEGYZETEK

1. XVIII. értesítvény a kolozsvári M. Kir. Állami Tanítóképezde tizennyolcadik tanévről 1888–89. Kolozsvár, 1889. 24.
2. „Az erd. püspök úr ő nagyméltósága 1893 szept. 21-én 3563. sz. a kelt leiratában a főgymnasiumhoz tornatanítóul Gspann Károlyt nevezte ki.” (A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári Rom. Kath. Főgymnasium értesítője az 1893–94. tanévről. Kolozsvár, 1894. 39.)
3. „Intézetünk a lefolyt tanév alatt két kerületi tornaversenyben vett részt: az 1894. évi szeptember 22-én Kolozsvárt rendezett versenyre 37 tanuló állott elő, kik a katonai és mű-rendgyakorlatokért együttesen dísz-oklevelet nyertek, s ezen kívül Schiller Ede és Zecha Gyula VII. o. tanulókat a bíráló bizottság emléktárgyakkal tüntette ki, Walton Géza VI. Fülöp István és Szentpéteri Ferencz VIII. o. tanulók pedig okleveleket kaptak. Az 1895. évi június 4-én Nagyváradon tartott torna-versenyben 31 tanulóknak vett részt, kik közül a bíráló bizottság Walton Géza VI. o. tanulót korlát-gyakorlatáért, Boga Pál VII. o. tanulót pedig nyújtó-gyakorlatáért bronz-éremmel, Boga Pál és Litán Gergely VII. o. tanulókat korlát-gyakorlataikért, Péder Vilmos VII. o. tanulót pedig nyújtó-gyakorlatáért oklevéllel jutalmazta.” (A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári Rom. Kath. Főgymnasium értesítője az 1894–95. tanévről. Kolozsvár, 1895. 33.)
4. „Helyét a tornavivő Gspann Károllyal töltötte be, ki azonban szintén sokat betegeskedvén, különösen a harmadik harmadban, a tornászat tanítása gyakran szünetelt, s így pl. a tornavizsgálat ez évben újból elmaradt.” (A kolozsvári városi nyilvános községi polgári fiúiskola értesítője az 1895–96-ik tanév végén. Kolozsvár, 1896. 33.)
5. „Niedermann Ignác tornatanító, a Nmélt vall.- és közokt. minisztérium 42093. sz. rendeletével okt. 14-én, a győri állami főreáliskolához helyeztetvén át, a helyébe nov. 4-én kelt 50674 számú rendelettel Gspann Károly neveztetett ki végleges rendes tornatanítónak.” (A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló rózsahegyí Kath. Főgymnasium értesítője az 1897/98-iki tanév végén. Rózsahegy, 1898. 59.)
6. A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló rózsahegyí Kath. Főgymnasium értesítője az 1897/98-iki tanév végén. Rózsahegy, 1898. 70.
7. Az én vadászatom (Gspann Károly tárca) – Vadászlap 1898. május 15.
8. A nagymélt. ministeriumnak intézetünk iránt kegyes gondoskodásáról tanúskodik augusztus 23-án 43.003. sz. a kelt rendelete is, melylyel az immár VI. osztályúvá fejlesztett főgymnasiumhoz – tekintettel a játék délutánoknak a négy alsó osztályban történt életbeléptetésére – Gspann Károly rózsahegyí kath. főgymnasiumi tornatanítót intézetünkhez áthelyezni kegyeskedett. (A beregszászi M. Kir. Állami Főgymnasium Ól-ik évi értesítője 1900/1901. Beregszász, 1901. 19.)
9. Bereg 1901. augusztus 18.
10. A beregszászi M. Kir. Állami Főgymnasium III-ik évi értesítője 1902/1903. Beregszász, 1903. 26.
11. Bereg 1903. május 31.
12. „A versenyből győzelemmel kikerült ifjak nevei a következők: Korlátornászok: Mezey Gyula, Szabó Bertalan, Szélesy András, Telegdy Károly VIII. o., Beermann Ignác, Fischer Miklós, Fodor Henrik, Horváth Gábor, Kohn Dávid VII. o., Buzinkay Gyula és

- Schwarcz Sándor V. o. tanulók. – Súlydobók és távolugrók: Csatáry Jenő, Mezey Gyula, Szabó Gábor, Szélesy András VIII. o., Kóczán Mór és Kohn Dávid VII o. tanulók. – A füleslabda játék részesei: Csatáry Jenő, Fazekas Endre, Mezey Gyula, Szabó Bertalan, Szabó Géza, Szélesy András VIII. o., Beermann Ignác, Horváth Gábor, Kóczán Mór és Kohn Dávid VII. o. tanulók. Rúdászásban első díjat nyert Buzinkay Gyula V. o. t. – Függezkedésben második díjat nyert Csatáry Jenő VIII. o. t. – Versenyfutásban II. díjat nyertek: Buzinkay Gyula V. és Duchon Béla VIII. o. tanulók” (Bereg 1903. május 31.)
13. Bereg 1903. május 31.
 14. Millisits Máté: *Kóczán Mór lelkész száz éve lett bronzérmes az olimpián*. Reformátusok Lapja 2012. július 29.
 15. Bereg 1903. június 14.
 16. *A beregszászi M. Kir. Állami Főgimnázium V-ik évi értesítője 1904/1905*. Beregszász, 1905. 39.
 17. „Gspann Károly r. tornatanárt a VKM. 1908. szept. 22-ikén 59160. sz. a. kelt rendeletével saját kérelmére ugyanezen minőségben Tordára helyezte át...” (*A beregszászi M. Kir. Állami Főgimnázium IX-ik évi értesítője 1908/1909*. Beregszász, 1909. 58.)
 18. Ismeretlen újságcikk egy 1938-as tordai magyar lapból – a család tulajdona
 19. *A foxterrier mint vadászeb*. Vadász-lap 1902. március 15. 108–109.
 20. „Ne bántsa az úr az én rókámat”. Vadász Újság 1924. november 1. 177–178. *Első vadászatom „Csehszlovákiában”*. Vadász Újság 1925. június 1. 89–91.
 21. Ellenzék 1938. április 17.
 22. *A tordai M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1915–1916-iki tanévről*. Torda 1916, 34.
 23. Keleti Ujság 1929. október 13.
 24. Keleti Ujság 1932. szeptember 14.
 25. Ellenzék 1938. április 17.

